
ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ВИМІРИ БУТТЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ У ДОБУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Науменко Наталія

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-712-3-2-23>

ВСТУП

Загальна культура здобувача вищої освіти – майбутнього науковця та практика нового покоління – визначається і знанням норм літературної української та іноземних мов, і ерудицією, і світоглядом людини, і культурою мислення, й технікою мовлення. Уміння спілкуватися мовою професії сприяє швидкому засвоєнню спеціальних дисциплін, підвищує ефективність праці, допомагає орієнтуватися у професійній діяльності та ділових контактах. Для успішного просування цим шляхом украї важливого значення набуває постійний, системний науковий пошук, а всі дисципліни в університеті виконують дві стрижневі функції – дослідницьку та інтелектуальну.

Серед високих мистецтв на першому місці стоїть література. Бо література дарує Слово, ділиться словом, вражає словом. Словом виражається істинна внутрішня сутність кожного народу. У слові, як у хромосомі, закладено генетичний код національної культури. Стрижнем, на який нанизуються всі сторони людського буття, є і назавжди залишається Слово.

Усі, хто прагне долучитися до таємниць художнього слова, здобувають базові знання з літературної творчості, вдосконалюють свій індивідуальний стиль. Адже, як слушно зазначав А. Айнштайн, *геній – це лише на 10 відсотків талант, а на 90 відсотків – наполеглива праця й терпіння*. Ніхто не вважає, що оцінити Шекспіра може тільки той, хто сам здатен написати геніальний роман; щоб захоплюватись музикою, не обов'язково самому бути Бетховеном. Треба просто навчитись розуміти слово і розуміти музику.

Поряд із іншими науковими й методичними працями з історії та теорії літератури, зорієнтованих на повний обсяг чинних програм для вищих

навчальних закладів, ці методичні рекомендації присвячено літературній майстерності – розвиткові умінь відчувати слово та прилучитися до його таємниць, передавати власне світобачення в літературному творі та перетворювати за його допомогою цілий світ.

Сучасна людина повинна мати необхідні відомості про мистецтво слова, про його роль у становленні та розвитку світогляду. Для цього майбутній спеціаліст має опрацьовувати велику кількість наукового та текстового матеріалу (який виходить не лише українською, а й іноземними мовами, передусім англійською, в тому числі на різноманітних Інтернет-ресурсах). Саме з цією метою з 2024–2025 навчального року уперше в історії Національного університету харчових технологій запроваджено освітньо-професійну програму «Мовнокомунікативні студії в кіберпросторі».

Згідно з чинним законодавством України, **кіберпростір** – це середовище (віртуальний простір), яке надає можливості для здійснення комунікацій та/або реалізації суспільних відносин, утворене в результаті функціонування сумісних (з'єднаних) комунікаційних систем та забезпечення електронних комунікацій з використанням мережі Інтернет та/або інших глобальних мереж передачі даних.

Серед філологів є такі, що воліють проникнути у внутрішній світ письменника, пізнати головні секрети його творчої лабораторії, а є й такі, що внаслідок цього отримують поштовх до самостійної літературної творчості. Порівняно нетривалий досвід роботи освітньо-професійної програми «Мовнокомунікативні студії в кіберпросторі» у Національному університеті харчових технологій показав наявність такого творчого потенціалу у низки здобувачів. Ключовим завданням цієї праці є дати слухачам мотивацію до формування творчого погляду на знакові феномени українського письменства, до вироблення власної методики дослідження та оцінювання літературних творів в аспекті індивідуально-авторського стилю, майстерності письменників.

1. «Співтворчість» письменника та комп'ютера у сучасних культурних реаліях

Чи можна знайти в науковій літературі більш почесний епітет, ніж «творчий»? Навіть перша книга Біблії починається словами: «На початку Бог створив небо та землю». Не зробив, не сконструював, а саме **створив**. І хоча це слово являє собою конкретний різновид розумової діяльності, йому апіорі надано властивостей визначника високої інтелектуальності. Твір та спільнокореневе йому слово «витвір» означають унікальний

результат роботи людського розуму та чуття, на відміну від виготовленого «на конвеєрі»¹.

Найсильнішим стимулятором для будь-якого ученого є цікава тема, оригінальний предмет дослідження, глибока думка, розбуджена уява. Лише вони в змозі дати талановитій людині поштовх до творчості, наслідком якого буде цікавий, місткий науковий твір, що приверне увагу широкого загалу.

Сьогодні чітко визначено форми подання результатів наукового дослідження – усні доповіді, іноді в супроводі PowerPoint-презентацій, письмові звіти про роботу науковця за певний період, публікації в наукових журналах і збірниках, власне кваліфікаційні роботи. Це все – вияви такого формального критерію наукової праці, як **жанр**.

Не меншу вагу має й **технічне оформлення** готової роботи, спрямоване на краще її сприйняття, передусім зорове. Можливості сучасних версій текстового редактора Microsoft Word, редакторів презентацій Microsoft PowerPoint, Keynote та Google Slides, зокрема інструментарій позамовних засобів викладу інформації (visual aids), достатні, аби надати науковій роботі естетичного вигляду. Ціла система правил і «стилістичних заборон», приписи щодо редагування тексту, яких автор має ретельно дотримуватись, працюють на створення завершеного твору наукового стилю, літературно досконалого й технічно читабельного.

Тому **мета цієї частини роботи** – на основі спостережень під час роботи над комп'ютерним набором фахового наукового тексту установити можливості словесних модифікацій, які з логічної точки зору є порушеннями стилістичної норми, у творенні поетичних образів, із урахуванням наявності аналогічних прийомів у сучасній українській літературі.

Закономірності розвитку природи й суспільства, відкриті й пізнані наукою, формулюються за допомогою **термінів**. У терміносистемах відображаються всі наукові теорії та гіпотези, всі наукові ідеї. Тому будь-яке викривлення термінології в комп'ютерному наборі або перекладі наукового твору неминуче призведе до перекручення висловлених у ньому ідей.

Чіткість добору слів та словосполучень термінологічного характеру, недвозначність зв'язків між членами речення та окремими реченнями є предметом особливої уваги науковця, а надалі – користувача, який набирає твір у редакторі Microsoft Word, а також «живого», не комп'ютерного перекладача іншомовних наукових текстів.

¹ Наumenko Н.В. Інтерактивне спілкування у професійній діяльності: підручник. Київ: Видавництво «Сталь», 2022. С. 160–161.

Окремі різновиди наукових творів мають свою специфіку, що відображається і в наборі та перекладі. Так, наприклад, математичні тексти більш регламентовані, ніж філософські або історичні. Знайомою широкому читацькому загалові є відсутність образних елементів у текстах із природничих наук (виняток – назви рослин та тварин, хімічних елементів), проте у творах гуманітарного профілю у певних випадках можуть виникати образи публіцистичного й навіть художнього стилю.

Іноді такі образи стають наслідками **комп'ютерного** оброблення фахових текстів. Варто ще раз наголосити на важливості редагування наукового твору, однак не можна й не звертати увагу на ті мовні цікавинки та курйози, що можуть виявитися поетичними знахідками.

Комп'ютер – незамінний помічник людини у роботі з твором, як художнім, так і науковим. Ідеться передусім про текстові процесори, електронні перекладачі, словники. Текстові редактори – Microsoft Word і Open Office – призначені для перегляду, створення, редагування текстових документів. Щодо третьої функції: всі користувачі помічали, як Word, уподібнюючись викладачеві-філологу, підкреслює слова з помилками або невідомі йому лексеми червоною хвилястою лінією². Тоді вже користувач вирішує, чи залишити слово у первісному написанні (це може бути діалектизм – «чічка», тобто «квітка»; зовсім новий науковий термін, який іще не внесено в тезаурус, – наприклад, «формозміст», «наративістика»; маловживана географічна назва і навіть більш чи менш рідкісне прізвище користувача – наприклад, Андрусак, Жлуктенко, Радущинська, Черноіваненко), або виправити³.

Тому комп'ютери можна розглядати не як замітники літератора або науковця, а як допоміжні засоби творення. Образно говорить Галина Тарасюк: *«свій комп'ютер люблю, як живу істоту, терплю, прихильну до мене»*⁴.

Варто звернути увагу і на такий аспект, як «співтворчість» сучасного комп'ютера з користувачем, який оперує словами, часто незрозумілими електронній машині. Тоді спрацьовує функція «автозаміна» – розірвання на складники або самостійне виправлення програмою Microsoft Word слів, відсутніх у тезаурусі комп'ютера. Діалектизми, вузькоспеціальні терміни, маловідомі імена, слова-поетизми, архаїзми або авторські неологізми піддаються такому обробленню найчастіше, створюючи науковцям зайві проблеми, а поетам – нові образи.

2 Булаховський К.А. Цікаве мовознавство. Львів: Апірії, 2019. С. 120.

3 Науменко Н.В. Зазнач. вид. С. 166.

4 Письменництво – важкий хрест чи лавровий вінець?: анкета / упоряд. В. Бондар. Київ: Ярославів Вал, 2010. С. 164.

Цілком вірогідно, що прийом дискретності слова – розірвання його на складники міг би лягти в основу наведеної нижче мініатюри Т. Мельничука:

у лузі
листок зустрівся
з листком
підійшла з авто –
матом людина
листок
руки розкинув⁵,

де ефект несподіванки створюється завдяки троїстому прочитанню розбитого на дві лексеми слова «авто – матом»: «авто», яке давить листя, «мат» як слова-руйнівники, власне «автомат» як знаряддя вбивства⁶.

Досвід «співтворчості» авторки цього розділу з комп'ютером упродовж 2010-2026 років засвідчує: слово «*віршописання*», узятє з епістолярію І. Франка, редактор Microsoft Word 97-2003 розриває на «*вірш* *описання*», перетворюючи застарілий український синонім терміна «*версифікація*» на видове означення вірша за типом мовлення (*опис*).

Ужитий у багатьох літературних творах архаїчний аналог ділового документа – «*бумага*» – у комп'ютерному наборі трансформується в «*бум ага*». Так, набираючи одну з реплік Герасима Калитки у п'єсі «Сто тисяч» Івана Карпенка-Карого, користувач може отримати: «**Бум ага!** Обманив!..» І відтак «бум» стане синонімом різкого підвищення попиту на певну річ (у даному разі на фальшиві гроші), а «ага» відіграє роль вигуку, що ним, зокрема, супроводжується й викриття афери.

Свою «пропозицію покращення» комп'ютер здатен внести й у насичений архаїзмами та русизмами монолог Мартина Борулі з останньої дії комедії Карпенка-Карого:

Потухне послідня іскра від бумаг, потухне моє життя... умру на ваших очах, побачите! Право на дворянство... Грамота... герб! І це все спалить?.. (Читає крізь сльози.) Отношение Дворянского депутатского собрания от 16 февраля 1858 года за №1541 о признаніи рода Борулі в дворянстві. (Говоре.) Було ж виходить, за що признать... Атестат прапрапрадіда. Підписав сам суперетендент Савостьян Подлевський... бумага синя... як лубок... старинна бумага! (Чита.) Отношение Казенной Палати о несостояніи рода Борулі в подушнім окладі... (Говоре.) Скрізь Боруля, а там десь Беруля! Ох!..

⁵ Мельничук Т. Князь роси. Київ: Молодь, 1990. С. 124.

⁶ Науменко Н.В. Серпантинні дороги поезії: природа та тенденції розвитку українського верлібру: монографія. Київ: Видавництво «Сталь», 2010. С. 41.

Копія свідельства дванадцяти дворян, що весь рід Боруль завше вів род життя, свойственний дворянам... Особливо я! Герб!.. герб!.. Червоне поле, а по червоному полю хрест голубий, знамена зверху і внизу дві пушки...⁷

Хвилястими лініями в наведеній цитаті підкреслено слова, відсутні в тезаурусі редактора Microsoft Word (версія Windows 2007). Приміром, до слів «отношеніє», «суперетендент» та інших русизмів машина аналогів не має, тоді як до слова «чита» – скороченої форми дієслова «читає» – пропонуються варіанти «чиста», «читка», «жита», «кита» та «лита». Із цих п'яти слів увагу привертає прикметник «чиста», адже надалі у п'єсі мовиться про духовне «очищення» головного героя після знищення дворянських паперів. Не менш цікавим є іменник «жита», що, на думку авторки цієї статті, символізує простоту селянського життя.

Метафоричний концепт натхнення творчої праці – «**Кастальське** джерело» в інтерпретації комп'ютера неминуче стає «*Кастильським*», перенесеним із Еллади до Іспанії. Версія редактора Microsoft Word для Windows 11 пропонує ще ширший набір заміників: «Сантальське», «Капральське», «Тагальське» і навіть «Старательське». Такої ж метаморфози може зазнати й утопічна країна Касталія із роману Германа Гессе «Гра в бісер».

Авторський неологізм А. Ткаченка «**стилетвірний**»⁸ програма Microsoft Word сприймає як помилково написані разом слова «стилет вірний», критика Юрія **Шевельова** повсякчас перейменовує в *Тевельова*, письменника Дж. Р. Р. **Толкіна** – у *Йолкіна*... На рідкісну дієслівну форму «листувати» (гортати книжку), вжиту на початку вірша В. Лесича «До трактату про поезію», комп'ютер «пропонує» два варіанти заміни – «лист кувати» або «листу вати».

Проте і з цих помилок креативний літератор може видобути для себе певні мовні або образні знахідки. Наприклад, згадана вище словосполучка «лист кувати» приваблює несподіваним романтизмом і може спонукати письменника розвинути на цій основі нову сюжетну лінію перетворення металу на живу істоту – згадаймо, наприклад, славнозвісну залізну троянду зі «Шляху армій» Ю. Яновського⁹.

По-своєму сприймає електронний помічник і лексико-синтаксичні неологізми, слова-ідіоми та слова-речення, котрі являють собою найвищий

⁷ Карпенко-Карий І.К. Мартин Боруля. С. 9. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1009> (дата звернення 07.11.2023)

⁸ Ткаченко А.О. Мистецтво слова: вступ до літературознавства: підручник для гуманітаріїв. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2003. С. 419.

⁹ Науменко Н.В. Мистецька синестезія в оформленні сучасних поетичних збірок. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Літературознавство: зб. наук. праць*. Тернопіль: ТНПУ, 2015. Вип. 42. С. 146–147.

рівень концентрації образного значення в лексемі. Вони притаманні поезіям будь-якої стильової парадигми, особливо ХХ – початку ХХІ століть: *порозкапували* душі в кав'ярнях; *оаз-волоски, очезнідбровлено, дніпрокручі, русодівчина, сіроморе* (М. Семенко); *мінускосмічний, плюскосмос, мінусволицатку* (А. Чужий); *хмародряпство* (М. Гаско). Часто такі слова утворюються в результаті візуальних експериментів: *схаамузити, унуртувати, з'явовир-кривов'яз* (А. Мойсієнко).

Наприклад, для першого з прикметників-неологізмів, наведених вище, наявно три варіанти автозаміни: *порозказували, порозкачували та порозкопували*, які, своєю чергою, теж можуть стосуватися і душ, і кав'ярень, надаючи їм нових образних прирощень.

Чималий «внесок» у розвиток образності слова та словосполучки можуть зробити й комп'ютерні **перекладачі**. Програмне забезпечення перших поколінь – «Рута», «Плай» – виконувало значну роботу з перекладу фахових текстів на українську та з української мови, полегшуючи працю науковця.

Проте в цієї медалі був і зворотній бік – нерозуміння машиною зв'язків між словами (**Папа Римський – Тато Римський**), відмінностей власного та прозивного поняття (напр., **Підлога Маккартні** замість **Пол Маккартні**), омографії (**пекельні борошна** – замість **пекельні муки**), можливої зміни роду іменника при перекладі (**«Картопля – важлива овочева культура. Його (що?) вирощують на всіх континентах...»**) тощо. Як писав у своєму есе «Що читати?» Іван Андрусяк: *«Якось здуру тим «Плаєм» пройшовся, потім довго реготав: письменника Роже де Костера «переплаїло» на Пику де Багаття!...»*¹⁰.

У новітній Google-перекладач закладено значно більшу кількість функцій, і він набагато точніший у плані ідіом і сталих висловів, однак усе-таки варто пам'ятати про головне:

*Хоч яким би великим за обсягом був оброблений текст, слід **іще декілька разів перевірити правильність його електронного перекладу**. Зокрема це стосується розглянутих видів лексики – синонімів, омонімів та паронімів, неточний переклад яких спричинюється до курйозних ситуацій. Іншими словами, **при перевірці тексту треба мати на увазі контекст**. Слід пам'ятати про розбіжності **й у відмінкових закінченнях, і у формах числа та роду, і у синтаксичному порядку слів**. А загалом аналіз перекладеного комп'ютером тексту ще раз свідчить про те, що машина людину не замінить!*¹¹

¹⁰ Андрусяк І. Дуби і леви: статті та есеї. Київ: Грані-Т, 2011. С. 122.

¹¹ Науменко Н.В. Принципи «співтворчості» науковця та комп'ютера в сучасну добу. *The 14th International scientific and practical conference "International scientific innovations in human life" (August 4-6, 2022)*. Cognum Publishing House, Manchester, United Kingdom. 2022. P. 255.

У реаліях російсько-української війни величезної популярності зажила лексема «бавовна», образність якої зумовлено неточним перекладом іменника «хлопок» (у значенні «вибух»)¹². Невдовзі після першого удару українських ракет по Новофедорівці у Криму (9 серпня 2022 року) в соцмережі Інстаграм з'явився вірш на цю тему, така собі новітня коломийка:

*Є фанати кашеміру,
Хтось купує вовну,
Іншим шовк давай, приміром,
Я ж люблю бавовну...*

*В Франції поля лаванди,
Десь волошок повно,
Он в садах цвітуть троянди...
Ну а десь – бавовна.*

*Та романтику облишу,
Буду послідовна:
Я люблю, коли в нас – тиша,
А в Криму – бавовна!*

*Кожна окупантів втрата
Вже для нас коштовна.
Час настав цурам тікати,
Знов і знов бавовна...*

*Вірш цей Гугл перекладає
Чітко і змістовно.
Хтось в росії запитає:
А при чем «бавовна»?*

*Скоро наша перемога,
Вірю безумовно!
ЗСУ, заради Бога!
Дайте ще бавовни!¹³*

Це, своєю чергою, послужило основою для творення нових концептів, серед яких – форма множини від зазначеного іменника, який доти уживався

¹² Приходить ночами до окупантів: в Україні з'явився персонаж «Бавовнятко». URL: <https://apostrophe.ua/ua/news/society/2022-08-28/prihodit-po-nocham-k-okkupantam-v-ukraine-rouyavilsya-personaj-bavovnyatko/277910> (дата звернення 07.11.2023)

¹³ Олєфір Ю. Бавовна. URL: <https://www.instagram.com/p/ChWibV1KXnx/> (дата звернення 05.11.2025).

лише в однині (відбулися *бавовни*, багато *бавовен*, без *бавовен* день не повен); дієслово «бавовнити» (тобто *бомбити*, *обстрілювати*) та казкова істота Бавовнятко, що про її пригоди існує вже чимало художніх творів і коміксів.

Іще одне авторське спостереження-засторога. Інколи користувач може набрати недоречне в даному контексті слово, але комп'ютер не підкреслить його – з тієї причини, що воно теж існує в мові. І виходять такі курйозні вислови: «*шкода* гри на бандурі», «асирійський *цап*», «висока *кориця* сіна», «своя *нога* не тягне», «їм цього виявилось *сало*». Студенти Національного університету харчових технологій запропонували такий текст листа, що його (умовно) міг би надіслати групі через Telegram або електронну пошту її культорг, готуючись до Дня першокурсника:

«Збираємося на репетицію у череду. Учасники рок-нурту «Фаховий перехід», не забудьте про готи. До зустрічі запрошені відомі понти, для яких ми приготували наші фірмові вареники з миром. Усе має відбутися на найвищому півні!».

Такі помилки можна назвати напівтерміном «Клавіні жарти» (від сленгового «клава», тобто «клавіатура»). Прикладів таких можна навести безліч. Уся загадка – в літерах, які на клавіатурі розташовано по сусідству (*череда* – *середа*, *нурт* – *гурт*, *фазовий* – *фаховий*, *ноти* – *готи*, *понти* – *поети*, *сир* – *мир*, *півень* – *рівень*; *нога* – *ноша*, *цап* – *цар*, *кориця* – *копиця*, *школа* – *шкода*, *сало* – *мало* тощо). Отже, ще одне «живе» редагування тексту не стане зайвим¹⁴.

Як висновок можна зауважити: розмаїття в доборі об'єктів наукового дослідження та засобів теоретичного викладу його результатів можна тлумачити як одну з ознак нинішнього «креативогенного» суспільства (за визначенням італійського соціолога С. Арієті): *доступ до засобів культури, різноманітність культурних груп і течій, прагнення не просто існувати, а досягти визначених цілей; вільний доступ до освіти; відсутність привілеїв для одних груп і упередженого ставлення до інших; інтелектуальна толерантність, взаємодія і співробітництво творчих особистостей, система нагород і заохочень*¹⁵.

На тлі цього розвиток комп'ютерних технологій, зокрема програмного забезпечення Microsoft Office, не лише зумовлює становлення індивідуального стилю кожного окремого науковця, а й сприяє еволюції естетичного відчуття, що, за дотримання належного такту та почуття міри, також відіграє вагомую роль у якості майбутнього твору – як наукового, так і художнього.

¹⁴ Наumenko Н.В. Інтерактивне спілкування у професійній діяльності: підручник. С. 167–168.

¹⁵ Arieti, S. Creativity. 3rd edition. New York: Routledge, 1997. P. 305.

2. Буття літератури в мережі Інтернет: перспективи та виклики

Можна сказати: комп'ютер – імажиніст¹⁶. Зокрема, в тому значенні цього слова, якого йому надавав Остап Вишня: «і ми мажемо», тобто робимо хибні кроки. Аналогом інтуїції, яка спонукає декотрих поетів поєднувати в одне ціле абсолютно неспіввідносні поняття, у комп'ютера є функція «перекладач»; функція «автозаміна» суголосна зі свідомим пошуком людиною внутрішньої форми слова через його розбір на складники.

Однією з найхарактерніших рис початку XXI століття є домінантна роль, яку інформаційні технології, зокрема Інтернет, відіграють у всіх сферах життя суспільства. Якщо у перші два десятиліття це стосувалось здебільшого молодших поколінь, то всесвітня пандемія Covid-19, а нині й повномасштабна російська воєнна агресія 2022–2026 років залучила значно більшу частину українців до числа активних користувачів Інтернету, адже саме він уможлилював як спілкування, так і виконання службових обов'язків для тих, хто перебував у режимі самоізоляції, у статусі внутрішньо переміщених осіб або за кордоном.

Однак не варто забувати також про таку функцію всесвітньої мережі, як забезпечення дозвілля користувачів, зокрема через надання доступу до різноманітного розважального контенту, в тому числі творів світової літератури. Проте необхідно також пам'ятати про те, що, окрім функції збереження літературних творів, Інтернет вже давно виконує і іншу – функцію середовища їх створення та існування.

Саме на позначення цього явища вітчизняні теоретики майже однотайно вживають поняття «мережева література», а за кордоном побутують терміни «електронна література» (Н. Кетрін Хейлс), «цифрове розповідання» (Б. Александер), «гіпертекстова література» (Е. Белл).

Інтертекстуальними мотивами позначено літературні конкурси та змагання в мережі Інтернет, під час яких поетові дається завдання написати вірша на конкретну тему. Зокрема, у 2010 році під егідою журналу «Дніпро» відбувся конкурс, однією з підтем якого були «вірші про уподобання та хобі», зокрема й кулінарію, а найкращі з них того ж року опубліковано у збірнику поезій «На вістрі курсора». Синтез медитативно-розважливого темпоритму з анакреонтичною образністю характерний, наприклад, для вірша одного з переможців конкурсу – В'ячеслава Міхеева з Хмельниччини:

*П'яніє дух. Вливається повільно
В округлі форми рубінових пишилот*

¹⁶ Семенюк Г.Ф., Гуляк А.Б., Науменко Н.В. Літературна майстерність письменника. Київ: Видавництво «Сталь», 2015. С. 18.

*Під шепіт щойно зрошеного листа
Із подихом зеленотравних нот.*

*А там, за вечір, попід дощ червневий
Пірне з букетом щастя і троянд
У загадкову гавань – в саме серце,
До ніг іще небачених Принад.*

Актуальним завданням є популяризація в Інтернеті зорової поезії, передусім акровіршування. На українських літературних сайтах часто можна побачити знакові взірці цього гатунку віршування (маріологічні поезії Івана Величковського, загадки Л. Глібова, ліричні твори В. Самійленка, А. Казки та інших авторів). Водночас сучасну поезію репрезентовано невеликою кількістю імен (Д. Білоус, В. Довжик, О. Довгоп'ят, П. Розвозчик, Оксана Сенатович, Т. Лисенко, Наталія Чорпіта), чий акровірші виходили також друком.

Водночас неможливо не спостерегти таку позитивну тенденцію. Доволі часто на Інтернет-форумах люди різного віку та статусу подають «запити» своїм співрозмовникам або обмінюються авторськими акровіршами на низку символічних слів: здебільшого це – Шевченко, Україна, Діти, Район, Іменник, Калина, Край, Школа, Рослина, Добро, Краса, Зима, Сніг, Небо, Зошит (та інше шкільне приладдя) і т.д. Це значною мірою стимулює користувачів Мережі до створення власних зразків цього жанру, і притому доволі майстерних:

*Квітує білим і червоним квітом,
Все вгору-вгору пнеться ціле літо.
А потім диво – де були квітки,
Стебло народжує стручки.
Отам, у зеленавих колисках,
Лежить малеча в пелюшках.
Яка ж вона смачна у пиріжках!*

Як уже згадувалося, комп'ютер став повноцінним складником у творчій лабораторії сучасного письменника. І виконує він функції не лише пристрою для набору й форматування тексту, макетування та ілюстрування готової книги, а й додаткового чинника власне творчості. Чимало говорилося й писалося про створення та удосконалення штучного інтелекту, здатність електронно-обчислювальної машини створювати прозові або віршові тексти.

До послуг молодого прозаїка, у тому числі автора детективів, – численні сайти та блоги з порадами для компоновання твору, програмне

забезпечення типу «Fabula», «Celt», інструменти штучного інтелекту¹⁷. Зокрема, користувачка nicolee.099 на молодіжному веб-сайті «Wattpad.com» подає таку інструкцію щодо фабули майбутнього детектива:

З чого почати писати?

Можете почати писати детектив з будь-якого початку, слова чи події. Особисто для мене, то це індивідуально. Коли я писала детектив, то починала з пори року, а потім вже саму зав'язку. Але з самого початку я не планувала писати ту книгу, але якось з укр. мови нам задали написати пролог до детективу, і все якось закрутилось-завертілось, і ось у мене з'явилася ще одна книга у профілі на Wattpad. Тому ніколи не знаєш, коли у тебе з'явиться геніальна ідея щодо книги. Головне – не забувати писати до неї нові глави. Якщо ваша книга тільки опублікована, то спробуйте кожен день публікувати хоча б по одній чи по дві глави, адже так ви піднімете актив, але не одразу. Чим більше глав, тим більше буде зірочок від одного читача.

<...> Як запам'ятати всіх героїв?

Якщо усіх героїв, нових чи ні, запам'ятати ну дуже складно, то з цим вам... допоможе Fabula. Це така універсальна програма для письменників. Там ти зможеш додати герою біографію, передісторію, опис зовнішності та саме фото по бажанню, його роль у книзі та союзників / родичів за сюжетом. Там же ти зможеш писати розділи для книг¹⁸.

Прикладом твору лаконічного, у якому, одначе, оприявлено усі ознаки детективного жанру, включно з інтригуючою назвою, є адміністроване на сайті «naurok.com» оповідання Марини Забіяки «В усьому винна квітка»¹⁹ (режим доступу: <https://naurok.com.ua/tekst-detektiv-v-usomu-vinna-kvitka-304283.html>).

Для початківців, що бажають спробувати свої сили в Інтернет-поезії, нещодавно в американському кіберпросторі з'явилася програма «Verse by verse» («Рима за римою»), яка пропонує користувачеві свої послуги у написанні поезій у стилі класиків – Емілі Дікінсон, Волта Вітмена, Роберта Фроста, Пола Лоренса Данбера та інших.

Авторка цієї праці нещодавно провела такий експеримент із цією програмою відповідно до закладеного алгоритму. Насамперед потрібно

¹⁷ Галіна М.В., Науменко Н.В., Особливості становлення індивідуального стилю прозаїка. Universum. Студентський науковий журнал. Лютий 2026. №29. С. 212. DOI: <https://doi.org/10.36074/universum.29.2026>

¹⁸ Допомога письменникам. URL: <https://www.wattpad.com/> (дата звернення 30.01.2026)

¹⁹ Забіяка М. В усьому винна квітка. URL: <https://naurok.com.ua/tekst-detektiv-v-usomu-vinna-kvitka-304283.html> (дата звернення 20.07.2026)

було обрати «трьох Муз», або найулюбленіших поетів із поданого на сайті списку; наступний етап – вибір форми (тверда, звичайна строфічна або верлібр), кількості складів у рядку, порядку римування. Обравши за «трьох муз» Емілі Дікінсон, Р. Фроста і Емму Лазарус, авторка розділу набирає перший вірш, наприклад: *My love is like a tiny blossom*. Інші рядки підказують їй «музи» одна за одною (Дікінсон-Фрост-Лазарус), унаслідок чого виходить такий катрен:

*My love is like a tiny blossom,
Rose and thought of her last heavy bear.
Last night she passed behind this soft school,
With the light hour beside thy prayer.*

Іншими словами, розробники програми «навчили» штучний інтелект розпізнавати манеру письма зазначених поетів і пропонувати користувачеві віршові ряди, стилізовані «під Дікінсон», «під Фроста», «під Емерсона» і подібні. Водночас такого ґатунку вірші можна кваліфікувати як експериментальні або гумористичні, адже вони вельми схожі на центони – твори, скомпоновані із рядків інших поезій, які можуть сприйматися як своєрідні інтелектуальні загадки.

За словами В. Рубана, поштовхом до написання вірша є конкретне враження, а для прозового твору – накопичення думок на певну тему, «від якої треба звільнитися, написавши про неї». Та більшість письменників, якщо не всі, найголовнішими «рушіями» творчості визнають *тишу, спокій і усамітнення*. Зауважмо, що кіберпростір великою мірою забезпечує формування цих трьох умов, – аби лиш не було перебоїв із електрикою та Інтернет-зв'язком.

На основі вивчення наукових праць українських і зарубіжних авторів методисти літературознавчої освіти Анастасія Кісельова і Мирослава Мамич сформулювали такі якості Інтернет-літератури:

Доступність для всіх. Цей аспект необхідно розглядати як з боку авторів, що більше не мають зацікавлювати видавництва у своєму комерційному потенціалі чи оплачувати друк з власних коштів, так і з боку читачів, які, як правило, мають безкоштовний доступ до контенту чи, у деяких випадках, можливість отримати його за, як правило, символічний внесок («донат»), адресатом якого є безпосередньо автор.

Взаємодія автора з читачем. У мережі зовсім по-іншому виглядає фігура автора й звичні відносини між автором і читачем. Так зменшується, а іноді й взагалі зникає статусна дистанція між автором і читачем, що неминуче позначається на них обох. Взаємодія між читачем і автором – одна з нових стратегій літературного сприйняття. Найлегше спостерігати взаємодію між

письменниками та читачами у соціальних мережах, наприклад Фейсбук або Інстаграм, що надає простір для коментарів і реакцій на прочитане. Зазначимо, що взаємодія відбувається не лише між письменником і читачем, а й між читачами. Результати обміну думками та коментарями можуть бути використані письменниками для розвитку ідей у майбутньому.

Присутність більш досвідчених письменників у мережевому середовищі позитивно впливає і на письменників-початківців. Пости, коментарі та спілкування допомагає молодому авторові зорієнтуватися у літературному середовищі. Що стосується досвідчених авторів, на додаток до безкоштовного просування своїх творів, вони також отримують зворотній зв'язок через коментарі від колег або від читачів. Фактично, можна навіть сказати, що взаємодія у мережі дещо нівелює традиційний поділ на авторів та читачів, адже кожен автор виступає читачем – наприклад, у дискусії в коментарях, а кожен читач має змогу висловити свої враження і запропонувати ті правки то тексту, які він вважає за потрібне.

Зв'язок змісту і середовища. Інтернет дає комфортні умови для розквіту раніше маргінальних жанрів і типів літературної творчості. Однак навіть звичний на перший погляд літературний твір, якщо його створено для мережі, має визначну ознаку, що відрізняє його від інших – наявність внутрішніх зв'язків та посилань. Інтернет-література пов'язана зі світом, але іноді цей зв'язок може бути небезпечним, адже він є ключовим для розуміння змісту прочитаного²⁰.

Тільки заглиблюючись у пізнання життя та творчості митця, можна пізнати й розширити наші уявлення про його майстерність. Двері до майстерні літератора відчиняються не відразу. Потрібні, як кажуть користувачі комп'ютерів, особливі логін і пароль – бажання розділити з письменником турботи й радощі творення.

Літературний текст стає літературним твором лише після того, як його сприймає й оцінює перший читач. Життя літературного твору проходить винятково на ґрунті гармонії автора та реципієнта, яка виникає тоді, коли твір *прочитали, зрозуміли, оцінили*. Твір прочитано – це означає, що після опублікування його помічено. Цьому сприяють уміння, удача, праця, а нині – й реклама, зокрема в кіберпросторі.

3. Інтернет-простір як майданчик для терапії художнім словом

Творчість традиційно пов'язують із психологічними станами людини. Здебільшого творча діяльність сприяє покращенню самопочуття людей,

²⁰ Кісельова А.А., Мамич М.В. Мережева література як унікальне середовище для взаємодії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2023. №62, т. 2. С. 73. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2023.62.2.17>

особистій задоволеності та відчуттю особистого звершення. Психологи визнають мистецтво та творчість як засіб заохочення особистого самовираження, наприклад, через арт-терапію чи письменницьку творчість, які дозволяють самовиражатися, звільнятися від негативних емоцій, страхів, набувати навичок розв'язання проблем у складних і невизначених ситуаціях на шляху до досягнення повноцінного життя, формувати нові погляди і знаходити нестандартні рішення щодо вирішення багатьох питань. І в цьому велику допомогу надає Інтернет – зокрема, численні літературні сайти, блоги, соціальні мережі.

Науково доведено, що в арт-терапії нервових захворювань успішно застосовується музика²¹, – вона здатна пробудити почуття, стимулювати активні рухи, зняти напругу, ослабити біль і зняти неприємний ефект гучних і різких звуків, що присутні в довкіллі²². Особливо це стосується творчості Стінга, інтерес до якої значно зріс завдяки відкритій солідарності співака з Україною. Хоча у наукових статтях ідеться здебільшого про позитивний вплив його музики, не менший лікувальний ефект мають і тексти, адже у поетичній терапії є прийом, коли про складні та болючі речі говорять через художні образи. Це дозволяє пацієнту подивитися на свою проблему наче збоку (дистанціюватися від травми).

Наприклад, у пісні «Fragile», якою зазвичай завершує свої концерти, Стінг пише про крихкість людського життя («Ніщо не виникає з насильства, і ніколи не могло... Народившись під нещасливою зіркою, ми забуваємо, наскільки ми крихкі»). Читання чи осмислення цих рядків під час горя чи гострого стресу допомагає легалізувати власну слабкість, прийняти вразливість та проплакати біль, отримуючи емоційне полегшення²³.

Одним із доказів позитивного терапевтичного впливу поетичного слова у сучасній українській літературі став жартівливий вірш Анатолія Бортняка зі збірки «Поезія внатрус» (1982), у якому відтворено філософський, «неокласичний» склад лірики Дмитра Павличка:

*Для чого ліки? Лікарі навіщо?
Вони на мене наганяють жах.
Якщо ковтати, то цілючі вірші,
Розкладені на білих стелажах.*

²¹ Rebecchini, L. Music, Mental Health and Economy. *Brain, Behavior and Immunity – Health*. 2021. Issue 18. P. 100374. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.bbih.2021.100374>

²² Landis-Shack, N., Heinz, A.J., Bonn-Miller M.O. Music Therapy for Posttraumatic Stress in Adults: A Theoretical Review. *Psychomusicology*. 2017. Vol. 27, issue 4. P. 335. DOI: <https://doi.org/10.1037/pmu0000192>

²³ Sting Shares the Evolution of His Lyrics. URL: <https://www.today.com/popculture/sting-shares-evolution-his-lyrics-wbna21540414> (access date 15.07.2026).

Майбутнє – поетичній медицині!

А інше все перейде в їдь і тлю.

Тож написи дбайливо по латині

Над стосиками збірок пороблю:

«Від грипу», «Від чуми», «Від діабету»,

«Настоянка з пейзажної трави».

«В пігулках тонізуючі сонети».

«Верлібри в порошках – від голови».

Всі хворі будуть рватись, як у Мекку,

Сюди, де я не в снах, а наяву,

Любовно так свою бібліотеку

Ліричною аптекою зову²⁴.

«Терапевтична» сила поезії, на якій доброзичливо акцентує А. Бортняк, відома здавна. В Італії книги віршів певний час продавалися з «рецептами», у яких жартівливо рекламувалися властивості, дозування та протипоказання поетичних ліків. Наприклад, *«сонет із гарантією лікує бронхіт: перші дві строфи ковтати вранці натщесерце, а дві останні терцини – на сон грядущий, причому під суворим медичним контролем і запиваючи склянкою коньяку»²⁵*. Отож естетичною метою пародії Бортняка, з нашої точки зору, є актуалізація теми «поезія як ліки», відкритої до подальшої творчої інтерпретації.

Василь Барка справедливо зауважував: «Поезія становить собою один із найцінніших дарів Духа людини, щоб утішити її в клопотах, понурості і в темноті матеріального існування».

У наших реаліях національно-визвольної війни актуалізується тема «поезія як ліки», «поезія як антистрес», відкрита до подальшої творчої інтерпретації. Як читання поезії, так і індивідуальне віршування можуть стати дієвими засобами арт-терапії для корегування хворобливих станів (і фізичних, і ментальних), викликаних воєнними діями та подіями. Адже, за свідченнями фахівців із психолінгвістики, яскраві метафори відкривають почуття, які не вдається пояснити та передати словами²⁶.

Поезія не тільки описує важкі досвіди й почуття людей, але й допомагає пережити й опанувати їх. З точки зору сучасної культурології, декламування ритмічних текстів давно є частиною медитативних і сакральних практик:

²⁴ Бортняк А. Поезія внаутр. Київ: Рад. письменник, 1982. С. 21.

²⁵ Ніколенко В. Письменник пописує... есеїзована енциклопедія неповторності. Дніпропетровськ: Ліра Ltd., 2007. С. 17

²⁶ Поезія як терапія: чому варто читати вірші. URL: https://zazbruchem.te.ua/news/poeziia-iak-terapiia-chomu-varto-chytaty-virshi_337337.html (дата звернення 15.07.2026)

подібно до індуїстських мантр або християнських молитов, вірші будь-якого жанру здатні впливати на наше самопочуття, заспокоювати та відволікати від негативу. Не випадково молодь, яка змушена під час повітряних тривог перебувати в укритті, гуртується для читання віршів уголос або хорового співу.

Особистий досвід читача або поета сполучається з універсальними архетипами, що й робить поезію потужною формою самопізнання та розпізнавання своїх внутрішніх станів через мову символів та образів.

Часто в наших реаліях постає запитання (інколи риторичне): чи можна писати вірші на будь-яку іншу тему, крім воєнної? Звісно, одні учасники бойових дій мають можливість висловити емоції, пов'язані з виконанням завдань, успішними наступами, втратами друзів тощо, а інші воліють зайвий раз про це не говорити, оскільки їм важко переживати свій негативний досвід.

З другого боку, коли у добу війни виникає потяг писати «про квіти», то навряд варто його притлумлювати, адже лірична поезія здатна стати способом вийти з режиму дистресу: за допомогою віршів можна допомогти мозкові переключитися з імпульсів, які забезпечують пильність та настороженість, на імпульси, залучені до виконання вищих інтелектуальних функцій.

Так, 10 квітня 2025 року у стінах Київського національного університету імені Тараса Шевченка відбулася презентація літературно-художнього видання «...Тому, що ти – поет: антологія віршів українських поетів-науковців», контент якої засвідчив вищезазначену тезу. Є в цьому виданні й вірші про війну, яка триває з 2014 року і яку дехто справедливо називає «національно-визвольною»²⁷. І якщо співавтори антології, знані філологи Олександр Хоменко та Олексій Сінченко, саме в ті дні, коли книга готувалася до виходу у світ, боронили нашу незалежність зі зброєю в руках, науковці тилу (Ірина Зелененька, Віктор Крупка, Оксана Куценко, Тетяна Нечай, Олена О'Лір та інші, зокрема й авторка цього розділу) вливали свої найсильніші емоції – співчуття до загиблих, ненависті до ворогів, побажання Божої охорони воїнам-захисникам – у віршовані рядки. Але й у цих, у буквальному значенні слова кров'ю писаних рядках відчувається переможна хода Любові до Слова, як і перекладається філологія:

²⁷ Гуменюк Б. Національно-визвольна війна України проти рф та її вплив на регіональні та глобальні процеси. Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методики викладання соціально-політичних дисциплін, 2022. Т. 22, вип. 31. С. 42. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2022.31.05>

*Це сирени не ті,
Що колись Одиссея чекали.
Воском вуха від них не заліпиш, як стогнуть вони.
Сам до щогли прив'язаний, будеш чекати металу,
Вибухової хвилі диявольської глибини...
...Як тривоги відбій –
Перестануть волати сирени,
Чути дзвони соборні
І плин вертикальний Дніпра... (Ігор Павлюк, «Сирени і дзвони»²⁸).*

Але й для «мирної» тематики та образності, для любовних історій і лінгвістичних ігор та загадок знайшлося місце на сторінках антології. Варто навести лише декілька цитат:

*Колише вітер ніжно сон-траву,
Колише не минає, хоч минуло:
Ворушить бадилляночку живу,
Зворушує і душу вкрай нечулу.
У рай їй промальовує шляхи,
Як натяки, немов «черти і різи».
Туди не має доступу лихий,
А спомин там вподібнюється бризу... (Надія Гаврилюк²⁹)*

*– Пане Тюльпане,
Вам банно?
Довкола ж Вас, пане,
Тюльпанно!
– Тюльпанно довкола,
Тюльпанно,
Та нікому мовити:
«Панно»... (Богдан Мельничук³⁰)*

*...Тут хронос пахне хроном,
Підземний юний дід.
А там горішнім громом
Кашитани б'ють з орбіт... (Анатолій Ткаченко³¹)*

²⁸ «...Тому, що ти – поет»: Антологія лірики українських поетів-учених / упоряд. Юрій Ковалів. Київ: Креативна агенція «Артіль», 2024. С. 366–367.

²⁹ Там само. С. 137.

³⁰ Там само. С. 299–300.

³¹ Там само. С. 533.

*Напевно, знали предковічні ті дуби,
Що крізь віки нестимуть дар для нас безцінний:
Стократ дорожчий, ніж скарги Алі-Баби, –
Немов віднайдений рукопис старовинний.*

*У першому – рубін чудес і ворожби,
Черлений дзвін Мускат, цілитель душ нетлінний,
У другім – щирий лік від суму та журби,
Мадера – мандрівець, чудовий сон буриштинний... (Наталія Науменко³²)*

«Не шкодує часу на читання, адже його на добрі справи обернеш і тим життя вічне здобудеш». Цей вислів Кирила Турівського лишається актуальним і сьогодні, у добу бурхливого розвитку інформаційних технологій та штучного інтелекту, коли електронна книга посилено конкурує з паперовою, але, на щастя, все-таки не здатна її витіснити (попри численні тонкощі на кшталт закладеного в програму звуку перегортання сторінок). Слова преподобного Кирила спонукають учених як до активної наукової роботи, так і до творення витонченої поезії.

Виступаючи в органічному зв'язку, ці два види духовної діяльності мають на меті навчити сучасного реципієнта наукових знань не лише ґрунтовно читати уже опублікований твір і давати йому належну оцінку, а й створювати нові, відкриті до інтерпретацій тексти. Особливо ж це важливо тому, що літературні твори стали невід'ємною частиною українського Інтернет-простору: опубліковані на профільних вебсайтах, озвучені на відеохостингу YouTube, вони сприяють виникненню та розвитку контактів між людьми, тим самим справляючи притаманний їм вплив, у тому числі терапевтичний, на користувачів Усесвітньої павутини.

ВИСНОВКИ

Аналіз екзистенційних вимірів літературної творчості в добу інформаційних технологій дає підстави для таких узагальнень:

Комп'ютерні технології за останні роки набули неабиякого поширення як додатковий засіб «співтворчості» з філологом – науковцем або літератором. Сучасне програмне забезпечення (текстові редактори, системи автозаміни) виступає не лише технічним інструментом, а й специфічним «співавтором», який через мовні курйози та помилки здатен генерувати нові поетичні образи та змістові припущення.

У кіберпросторі сьогодні відбувається не просто активна, а стрімка трансформація мовних концептів. Процеси комп'ютерного перекладу та

³² Там само. С. 316.

мережевої комунікації зумовлюють появу нових культурних феноменів, яскравим прикладом чого є лексема «бавовна», яка в умовах війни перетворилася з технічної помилки перекладу на потужний національний символ.

Ключовим феноменом української культури з початку третього тисячоліття стало виникнення та поширення мережевої літератури. Інтернет став не просто сховищем текстів, а повноцінним середовищем їхнього генерування та існування («електронна література», «гіпертекстова література»), що модифікує взаємодію між автором і реципієнтом через інтерактивність та нові форми презентації.

Новітній «помічник» науковця – штучний інтелект – став експериментальним інструментом і для літератора. Причому функції його варіюються від технічного оформлювача рукопису до навчального посібника майбутнім письменникам. Зокрема, застосування різноманітних інструментів штучного інтелекту та спеціалізованих програм (на кшталт «Verse by verse» для віршувальників чи «Fabula» для новелістів або романістів) відкриває можливості для стилізації та структурування творів, проте вони залишаються допоміжними засобами, що не замінюють людську інтуїцію та талант.

Терапевтична місія слова, настільки важлива в цифрову епоху, актуалізувалася в умовах національно-визвольної війни України проти росії. Поезія та літературна творчість у мережевому просторі набувають особливого значення як засоби арт-терапії, допомагаючи долати стрес, легалізувати біль та формувати нові смисли через мову символів.

Отже, проходячи через Інтернет-простір та зазнаючи мовностилістичних трансформацій, художнє слово і надалі засвідчує постійний синтез науки та мистецтва. Сучасна «креативогенна» парадигма української культури сприяє еволюції естетичного відчуття науковця, де поєднання дослідницької діяльності з художньою творчістю (зокрема в антологіях поетів-учених) стає виявом високої інтелектуальної культури.

АНОТАЦІЯ

У розділі досліджено трансформації літературної творчості під впливом сучасних інформаційних технологій та віртуального середовища. Авторка розділу розпочинає з аналізу феномена «співтворчості» людини й комп'ютера, актуалізуючи власний досвід у цій сфері, що приводить до важливого висновку: специфіка комп'ютерного набору тексту, зокрема функція автозаміни та технічні помилки, стає джерелом нових поетичних знахідок. Окрему увагу приділено еволюції мережевої літератури та ролі штучного інтелекту як допоміжного інструменту в роботі сучасного

письменника. Передусім розглянуто процес виникнення нових концептів у кіберпросторі, зокрема трансформацію лексеми «бавовна» в контексті російсько-української війни. Окрім цього, висвітлено терапевтичний потенціал художнього слова як дієвого засобу арт-терапії та подолання психологічних травм у цифровому суспільстві. Важливе місце посідає аналіз синтезу наукового та художнього мислення на прикладі творчості сучасних поетів-учених. Відтак підсумовано, що цифрові технології, концептуальні у сучасному житті українців, покликані не замінити «живого» автора, а сприяти еволюції естетичного відчуття та створенню відкритих до інтерпретацій текстів.

Література

1. Андрусак І. Дуби і леви: статті та есеї. Київ: Грані-Т, 2011. 167 с.
2. Борзняк А. Поезія внагус. Київ: Рад. письменник, 1982. 64 с.
3. Булаховський К.А. Цікаве мовознавство. Львів: Апріорі, 2019. 200 с.
4. Галіна М.В., Науменко Н.В. Особливості становлення індивідуального стилю прозаїка. *Universum. Студентський науковий журнал*. Лютий 2026. №29. С. 206-214. DOI: <https://doi.org/10.36074/universum.29.2026>
5. Гуменюк Б. Національно-визвольна війна України проти рф та її вплив на регіональні та глобальні процеси. *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методики викладання соціально-політичних дисциплін*, 2022. Т. 22, вип. 31. С. 42–52. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2022.31.05>
6. Допомога письменникам. URL: <https://www.wattpad.com/> (дата звернення 30.01.2026)
7. Карпенко-Карий І.К. Мартин Боруля. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1009> (дата звернення 07.11.2025)
8. Кісельова А.А., Мамич М.В. Мережева література як унікальне середовище для взаємодії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2023. №62, т. 2. С. 72–75. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2023.62.2.17>
9. Мельничук Т. Князь роси. Київ: Молодь, 1990. 152 с.
10. Науменко Н.В. Інтерактивне спілкування у професійній діяльності: підручник. Київ: Видавництво «Сталь», 2022. 200 с.
11. Науменко Н.В. Мистецька синестезія в оформленні сучасних поетичних збірок. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Літературознавство: зб. наук. праць*. Тернопіль: ТНПУ, 2015. Вип. 42. С. 140–148.

12. Науменко Н.В. Принципи «співтворчості» науковця та комп'ютера в сучасну добу. *The 14th International scientific and practical conference "International scientific innovations in human life" (August 4–6, 2022)*. Cognum Publishing House, Manchester, United Kingdom. 2022. P. 249–258.

13. Науменко Н.В. Серпантинні дороги поезії: природа та тенденції розвитку українського верлібру: монографія. Київ: Видавництво «Сталь», 2010. 518 с.

14. Науменко Н.В. Сторінками видання «...Тому, що ти – поет: антологія віршів українських поетів-учених». *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Т. 36 (75), №3, 2025. Ч. 2. С. 75–82. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.3.2/12>

15. Ніколенко В. Письменник пописує... есеїзована енциклопедія неповторності. Дніпропетровськ: Ліра Ltd., 2007. 384 с.

16. Олефір Ю. Бавовна. URL: <https://www.instagram.com/p/ChWibV1KXnx/> (дата звернення 05.11.2023)

17. Письменництво – важкий хрест чи лавровий вінець?: анкета / упоряд. В. Бондар. Київ: Ярославів Вал, 2010. 368 с.

18. Поезія як терапія: чому варто читати вірші. URL: https://zazbruchem.te.ua/news/poeziia-ia-k-terapiia-chomu-var-to-chyaty-virshi_337337.html (дата звернення 15.07.2026)

19. Приходить ночами до окупантів: в Україні з'явився персонаж «Бавовнятко». URL: <https://apostrophe.ua/ua/news/society/2022-08-28/prihodit-po-nocham-k-okkupantam-v-ukraine-poyavilsya-personaj-bavovnyatko/277910> (дата звернення 07.11.2023)

20. Семенюк Г.Ф., Гуляк А.Б., Науменко Н.В. Літературна майстерність письменника. Київ: Видавництво «Сталь», 2015. 405 с.

21. Ткаченко А.О. Мистецтво слова: вступ до літературознавства: підручник для гуманітаріїв. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2003. 448 с.

22. «...Тому, що ти – поет»: Антологія лірики українських поетів-учених / упоряд. Юрій Ковалів. Київ: Креативна агенція «Артіль», 2024. 720 с.

23. Arieti, S. Creativity. 3rd edition. New York: Routledge, 1997. 318 p.

24. Landis-Shack, N., Heinz, A.J., Bonn-Miller M.O. Music Therapy for Posttraumatic Stress in Adults: F Theoretical Review. *Psychomusicology*. 2017;27(4):334–342. DOI: <https://doi.org/10.1037/pmu0000192>

25. Rebecchini, L. Music, Mental Health and Economy. *Brain, Behavior and Immunity – Health*. 2021. Issue 18. P. 100374. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.bbih.2021.100374>

26. Sting Shares the Evolution of His Lyrics. URL: <https://www.today.com/popculture/sting-shares-evolution-his-lyrics-wbna21540414> (access date 15.07.2026)

Information about the author:

Naumenko Nataliia,

Doctor of Philological Sciences, Professor,
Professor at the Department of Foreign Languages for Specific Purpose,
National University of Food Technologies
68 Volodymyrska Street, Kyiv Ukraine